

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Udrag fra Udsigt over Verdens-Krøniken fornemmelig i det Lutherske Tidsrum

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "Grundtvigs værker", i Grundtvig, N. F. S.: *Grundtvigs værker*, Faculty of Arts, Aarhus University, s. 307. Onlineudgave fra Grundtvigs Værker: https://tekster.kb.dk/catalog/gv-1817_309A-txt-shoot-idm8048/facsimile.pdf (tilgået 12. juli 2024)

Anvendt udgave: Grundtvigs værker

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Du kan kopiere, ændre, distribuere og fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs CC0-erklæringen](#)

dybere i Engellands nyere Historie, og fremstille den langt udførligere, end indskrænket Rum og Kundskab her tillade.

At Henrik den Ottendes Kirke-Forandring egentlig kun var en *Dystand* mod *Paven*, af hvis Krone han derfor anmaskede sig et Stykke, paa sine Hysters Bist, der faldt fra de romerske Keisere, det er noksom bekjendt; men at det er hans Aand der lige til det attende Aarhundrede forstyrrede Kirke-Freden, det har man ikke saa godt mærket, thi endt ogsaa det er uenshyldigt. Den Troen var man om trent enig, eller ansaae den for en *Viting*, kun om Kirken stredes man, det gjaldt ei saameget om hvad der skulde tales, som om hvem der skulde sætte Ordet, og Dygaven var: at finde paa en Skikkelse for den selvraadige Kirke, hvorunder hver Medlem kunde tiltroe sig Deel i Uafhængigheden. Den nemmeste Maade var nu vist nok at forene den kirkelige med den verdslige Uafhængighed i Kongen og Parlamentet, og det gjorde Tilhængerne af den bispeelige Kirke; men den Deelagtighed de enkelte Medlemmer derved fik i Uafhængigheden, ansaae Presbyterianerne, som og derfor bør hede *Puritaner*, for et Blandværk, og syndes Hensigten kunde ikke opnaaas, med mindre Biskopper afskaffedes, og Kirkemagten kom til at hvile hos et geistligt Parlament af *Ligemænd* som Menighederne selv havde valgt. Dette sands Independenterne var endnu ikke nok, da hver

Menighed var afhængig af sin Fuldmagtig, og han igjen af Stemme-Flerheden i Synodet, og fordrede derfor at hver Menighed skulde raade sig selv, og bestyres af Læreren i Forening med læge Medhjelpere. Hvoledes denne *Selvsraadighed* udartede til Formastelse og teede sig i borgerligt Oprør, har vi set, men midt under disse Storme begyndte et nyt Partii at danne sig, som drev den kirkelige Selvsraadighed til det Yderste, og det var de siden saa navnkundige *Kvætere*. De erkjendte ingen anden udvortes Kirke end deres egne Begemer, erklærede høert Gaar, selv det mindste Gimmerlam, for sin egen Hyrde, Læreembedet for en Fælle, Sacramenterne for unyttige, Søndagen og de andre Høftider for *Papistierie*, Videnskaberne for overflødige, eller vel endog syndige, og Aanden i hver *Kvæter* for Skriftens Dommer. Man sees let at disse Folk vare hverken *Christne* eller *Kjætere*, men et Slags *Fornuft-Sværmere*, et Ord, der vel klinger lidt underligt, men faaer sin Prøve, thi Sværmerie er en selvgjort *Tadbildning* om aandelige Ting, og at Fornuften, saasnart den kommer i Aandens Kreds, kan sværme saavel som *Phantasi* og *Foselse*, det kan man begribe, og der gaaer Syn for Sagn i de senere Dages filosofiske Systemer. At nu Fornuften var den herskende Sjæl-Evne hos *Kvæterne*, det er klart af deres sydsyndige Skriftfortolkning, af den Dervægt de lagde paa

Moralen som den egenlige Religion, af deres Begreber om Frihed og Lighed, og deres stædige Hensyn paa timelig Nytte og Fordeel, men at denne Fornuft ei var blot sandfærdig, beviser Ziin- heden i deres Tængegang, Dybden i deres Mo- ral, som fordrede indvortes Hellighed, deres Miltjærhed for at udbrede Kvækeriet, og den Styrke hvormed de bar Forsølgelser, saavel som deres Hovedlærdom om det indvortes Lys, og Samsundet mellem Aanden og Fornuften: Fornuft = Begjæring. Formanden for dette Vennelag var Georg For, en Bayers født søn fra Drayton i Leicester, han havde lært Skomager-Handværk, men ikke egentlig drevet det, til aandid Grublen over sin Bibel, som han hartadt kunde udenad, sed hans Hu, og under denne Tragten efter at werde Klog over det som skrevet staaer, saldt han naturligtviis i svare Tanke, der maatte være ham saameget tungere, som han manglede al videnskabelig Kundskab. Han forlod, henvod tyve Aar gammel, Slægt og Venner, og raadførde sig trindt i Landet med de berømteste Lærere af alle Partier, men fandt sig ingensteds fyldestgjort. Et underlig vemodigt Syn er det altid, at see en gjærende Ungling vandre omkring med brændende Løst efter Livets Vand, og yderrst sørgeligt, naar man maa ind- rømme, at han i et christnet Land kunde bette forgjæves ved Præsternes Dørre, men det viser kun den engelske Kirkes elendige Tilstand, uden

af undskyde For, som nu opkastede sig til Lærer og Reformator efter sit eget Hoved. Hvorvidt det havde været ham mueligt at sidde hjemme og dyrke sin Gud i Stillehed, kan Ingen sige, men at han i christne Mænds Bøger fra de for- rige Tider kunde fundet den Oplysning han be- høvede, naar han ydmyg havde søgt den, er sands- synligt, at han, hvis han havde søgt et uimods- kaaeligt Kalde til at optræde som Lærer, vilde søt en ligesaa uimodskaaelig Drift til først at passe sig de Kundskaber, der paa den Tid synes aldeles nødvendige for en Reformator, er rimeligt, og at han i al Fald, naar han havde fulgt Guds Kalde og ei sin egen Lyst, vilde holdt sig paa det Nøieste til Skriften, det er aldeles upaatvibles ligt. Det sidste er da egentlig det eneste hvors efter vi maae domme ham, thi han, som for- dum valgte Hjætte til sine Apostle, kunde vel endnu opvække sig Kedsbabet i Almuen til at be- fremme de Skrifskloge, og i et Land, hvor Videnskabeligheden stod paa den Fod som i En- gelland, var det maaskee nødvendigt, vi kan i det Mindste ikke slutte andet, naar vi huske, hvor fortoivlet Forsætningen baade i Kirke og Stat under Borger-Krigen var, uden at nogen Skrifsklog havde de Kosten til at samle de Forvils- dede under Herrens Banner, og naar vi see, at 1647 For netop traadte frem Læret efter at Parlamen- tet havde opløst den bispepelige Kirke, og derved erklæret Kirken saavel som Staten i Revos-

Intions- Tilstand. I 44 Aar vandrede nu For-
saavidt det tillobes ham, omkring som Bods-
Prædikant, taalde Slag, Forhaanelse og Fæng-
sel, og sandt Tilhængere i Tusindtal. Mange
af disse fore rasede frem, naar deres Land
kom over dem, styrte ind i Kirkerne som de
spotviis kaldte Taarnhuse, stødte paa Præstene,
og foregav, at de ved at forstyrre Andagten, paa
Steder som i deres Sinne vare vanhellige, efter-
fulgte Jesus, som forstyrrede Kram- Markedet i
Helligdommen. At de nu bleve tugtede som
Freds-Forstyrre, skæbte dem ingenlunde, og
langt var den kolde Drebs, hvormed de fleste
leed, fra den Kjærlighed, uden hvilken man fors-
gjøves hengiver sit Legeme til at brændes, men
det undskylder ingenlunde deres Sjænderes affy-
lige Grusomhed, der endog udøvedes paa mange
som levede i Stillehed, og kjendtes kun derpaa,
at de ei vilde give Tiende, ei gjøre Gød eller
Krigstjeneste, og ei tage Hatten af for nogen, men
dutte alle og enhver. At de to sidste Under vare
grundede i Storagtighed, seer man let, at Af-
styen for Tiende og Krigstjeneste som oftest kom
af Egenmytne og Feighed, er sandsynlig, og
Kristens Bogstav om Eden var i al Fald intet
Forsvar for dem, der i Lærdommen ei vilde lade
Ordet gjælde, men alt dette kan ingenlunde fors-
voare Grusomheden mod Børgeløse, der aldrig
modfattede sig Rettens Tjenere, og at man ikke
havde en eneste Mand der kraftig kunde nedslaae

deres Bidsfarefter med Guds Ord, og værdelig
betjene det nødvendige Værk de fandte paa,
gjør at de, mod den engelske Kirke, staae
saa som Sandhedens pinte Bønder. Hvilken
Kirke, der midt under den almindelige Gjæring
kunde opløses som ingen Ting, var naturligviis
i sin, ved Konge bud fornede Skikkelse, saa
godt som ingen Ting, et Skyggbilde af Kirken,
som Bisperne af Kongen i Overhuset, og kun den
ene Gang, da det gjaldt dens sule Støtter:
Straffe-Lovene mod anderledes Tænkende,
vovede den at tryk, fordi Jakob den Anden var
almindelig forhad. Man kan da uden Fare paa-
saae, at ved det syttende Aarhundredes Slut-
ning, da Lorys og Whigs havde opslugt Epi-
skopale og Presbyterianer, vare Kvækerne de
gudeligste Mennesker i Engeland, naar man
undtager de fjulte Christne i Hytterne, som
Ingen skal indbilde sig at kunne tælle; men vel
kan man og sige, at havde den bispeelige Kirke ei
haft i Hytterne en stærk usynlig Støtte, kunde
dens Skygge umålig saa længe holdt sig paa
Skuepladsen; naar det berimod var saa, da be-
griber man let, hvorfor den, der dog var en
Skygge af den sande Kirke, ei maatte
forsoinde. Wilhelm af Dranien, der, som Hol-
lænder, maatte halde til Presbyterianerne, og
saae meest paa det Verdslige, søgte at forlige
alle ujakobitiske Partier, de fleste Presbyterianer
modte ham paa Hakvoien, Kvækerne tilbode

Forsikring for Guds Åsyn, som om det ikke var den højeste Gød, og Kirken var saa trent enig i Eiggelighed, da Aarhundrebet og han endte sit Løb. Denne Eiggelighed døbde Kvæerne med det siden saa sørgede Navn *Episcopate*, hvilket, i deres og det følgende Aarhundredes Mund, ikke betegner christelig Sagtmobighed, Blidhed og Billighed, men Eiggelighed for Troen og Guds Ord. Overalt er det værd at gjentage: Kvæerne vare det saakaldte oplyste Aarhundredes Forløbere, Fornuft-Doktere i Indbildningen; det indvortes Lys, hvorom deres hele Være dreiede sig, var Glimt af aandig Forstand, de forfæste Alt hvad de ikke indbildte sig at begribe, de frygtede ingen Lunde Videnskabers som formeentlige Hjender af Troen, men de havde dem som Hjender til deres Indbildning om Guds Kommenheden af det indvortes Lys, og foragtede dem som unyttige i det daglige Liv, da de derimod forraadte deres verdslige Sind, ved helst at drive de mest fristende og fordelagtigste Handteringer. Deres Meninger maa man ingenlunde bedømme efter Kritiks og Barclays Forsvars-Skrifter, thi deels er Accommodationen ligesaa øiensynlig i dem, som i deres Bekjendelse der i vore Dage sigtedes som Uchristne og turde ei vedkende sig at være det, og deels vare begge disse Mænd saa Skøtland, hvor Kvæeriet ligesaa lidt som Independentismen og de øvrige Galmaa-

bet hvoraf det bestemt udviklede sig, fandt synderlig Indgang, og havde aabenbar langt anderledes Virksomhed for Skriften og den historiske Christendom, end Kvæerne i Almindelighed, som derfor ogsaa, med deres Afgud: *Wilhelm Penn*, i Episcopen, tilsidst 1696-udskabte Keith af deres Samfund. I hvad der er skrevet for Menigheden selv, Opbyggelses-Skrifterne, af deres unøgtelige Eiggelighed for Bibelen, mod hvilken man hos Penn vil finde alle de Indvendinger, der siden ere udviklede, og af den Verdens-Klogskab der aabenbar besjælede Penn og Selvfabet i det Helt, saasnart den første Ruus var forbi, er det man skal lære at kjende af hvad Hand de vare, af den nemlig, der fordyber sig i sig selv, og taber sig efterhaanden i Verden, som det ogsaa øiensynlig er gaaet med Kvæerne, der af sig selv have alt mere og mere søgt deres Lys og Selvstændighedens Hand i Søl og Gulb, og tabt sig i den store Stræmmer-Menighed. At nu ogsaa en Kvæer-Menighed er i Grunden en Selv-Modsigelse, ligesaa vel som en Fornuft-Kirke, indsees let, thi er det indvortes Lys den eneste rettsvise og useilbare Dommer, og er det imidlertid som Erfaringen lærer, langt fra at Lyse eens i alle, saa er Uenighed aabenbar Kvæerdommets Grundsatning, ligesom Enighed er enhver Menigheds uundværlige Sjæl. Kun altsaa ved at trodsse sine egne Grundsatninger,

og blindt følge enkelte Hovedmænds Ord, istedenfor Guds, ved at være Forianer og Pennister istedenfor Christne, ved at være et Partie og Selskab, istedenfor en Kirke, ved at gjøre Skin (udvortes Sjerninger og Sædvaner) til Hovedsag, og Troe til en ligegyldig Biting, kun derved kunde de vinde Skin af en Menighed, saalænge til de enkelte sit i Sinde at være fornuftige Kvækere — gjøre deres Ret gjældende til at lade deres Lys skinne — da Enigheds-Skinnet nødvendig maatte forsvinde. Man har derfor seet sig nødsaget til, baade efterhaanden at fornægte en stor Deel Medlemmer, (som de søgende Kvækere i Nordamerika) og at befalle Lærere, der vel ei skulde forbyde, men dog, om mueligt afsørge Lysets Udbred hos de Andre, men man seer let, at dette Middel ei kan anvendes og frugte, uden Uligegyldighed er seget saa hoit, at den staaer paa Rippet at opløse det Hele.

Vende vi nu tilbage til de navnkundigste engelske Forfattere i det tyttende Aarhundrede, da see vi ogsaa dem mere og mere at vende Ryggen til Troe og Kirke, og naar de dreie sig igjen, da er det kun for at pege Fingre og Røde til Maals efter Alter-Tavlen.

Digterne staae naturlig Kirken nærmest, og dem bør vi da først betragte, men saa vi at alt Skalkpear der havde hjemme i Reformations-Aarhundredet, staaer i alle Maader saa omtrent paa det siden saa berømte Indifferents-Punkt,

